

חצי איש וחצי אישה

הרב יעקב מדן

קידושין ז. "אמר רבא... יש דיחוי בדמים", רשב"א שם ד"ה 'הכי קאמר אי בעינא', תד"ה 'ונפסטו'.

גיטין מג.-: "איבעיא להו: מי שחציו עבד... גמרו קידושי ראשון", תד"ה 'גמרו קידושי ראשון'.

רמב"ם אישות ז:טז, עבדים ז:ה, אישות ד:טז.

1. חידושי הגר"ח קידושין ז עוד בענין הנ"ל

הגאון רבי שלמה איגר הקשה בשו"ת רע"א (סימן קע"א) בהא דפסק הרמב"ם דאם קדש עובר מקודשת הא כיון דפסק עובר ירך אמו, א"כ ליהוי החסרון דאשה אמר רחמנא ולא חצי אשה. ונראה דהנה החסרון דאשה ולא חצי אשה הוא משום חצי אישות ולא משום חצי הגוף, אבל החסרון דשחרור חצי עבד הוא משום חסרון בחצי הגוף, וראיה לזה מגיטין (דף מ"ב ע"א) דאם שיחרר חציו ומכר חציו בב"א מהני, אף דהשחרור הוי חצי אלא דכיון דהגוף לא נשאר אצלו מחציו השני שפיר מהני, ולכן לענין שחרור שפיר פסק הרמב"ם דכיון דעובר ירך אמו א"כ הו"ל גוף אחד, וא"כ כשמשחרר העובר לחוד יש כאן חסרון דחצי עבד (כיון דהם גוף אחד, והשפחה נשארת ברשותו הוי חצי גוף ולא מהני בעבד), אבל באשה דהחסרון הוא משום דהוי חצי אישות, א"כ לענין אישות הרי מחולקים העובר והאם ולא שייך החסרון דאשה ולא חצי אשה דהא על העובר חל אישות שלמה, ומה איכפת לן שהוא חצי גוף,

יבמות נב: "בעי רב חנניה... והאי לחודיה קא".

2. אבני מילואים סימן מד ס"ק ג

מי שחציו עבד וחציו בן חורין. כתב הרמב"ם פ"ד מאישות ה"ז דחצי עבד וחצי ב"ח שקידש הוי קידוש ספק והר"ן פ"ק דקידושין הקשה מ"ש חצי עבד דהוי ספק קידושין ובשפחה חציה בת חורין הוי קידוש ודאי ומשום דלא שייך בקניינו, וא"כ בחצי עבד וחצי ב"ח נמי הא לא שייך, וכתב דאיכא למימר דבשפחה גלי קרא דכתיב והיא שפחה נחרפת לאיש דמיירי בחציה שפחה וחציה ב"ח אלמא בת אתרוסי היא ע"ש. ומוהר"ט בחידושו כתב עלה ז"ל ולא פי' הטעם מ"ט לא ילפינן מינה עכ"ל.

כריתות ב:ה, (או כריתות יא. "ת"ר והפדה... ומאורסת לעבד עברי").

3. חידושי הגר"ח קידושין דף ז עמוד א בדין חצי אשה

הגר"ז אמר, דבחצי אשה אין החסרון במעשה, משום הבעל והאשה שאינם רוצים רק בחציה, דקנין קידושין אין תלוי ברצונו כמו קנין שדה על איזה חלק רוצים לקנות, דבקידושין צריך רק שירצו קידושין, ועל כמה, אין תלוי ברצונם, דהוי מעשה נתינה ואינו קנין, והוי קידושין לכולה וגם המעשה לכולה, רק הדין חצי אשה הוא, כיון שבלשון אומר חצי, עשתה התורה דהוי כנעשה חלות על חצי ולא חלו הקידושין.

4. אבני מילואים סימן מד ס"ק ד

המקדש מי שחצי' שפחה. והיינו שפחה חרופה האמורה בתורה והיא אשת איש להתחייב עלי' באשם תלוי ולא למיתה. וכתב הב"ש ז"ל ואם קידש אחר קודם שחרור אין תופסין קידושי שני דע"כ לא מיבעיא בש"ס אלא אם בא עלי' אחר שחרור אבל קודם שחרור דצד בת חורין תופסין לראשון ותו אין תופסין קידושי שני עכ"ל. ולענ"ד נראה דבזה תופסין קידושי שני דהא בפ' האומר אמרו מנלן דאין קידושין תופסין בחייבי כריתות ומייתי עלה מאחות אשה ופריך בשלמא כולהו אתיין אלא אשת איש ואשת אח איכא למיפד כו' א"א נמי איכא למיפד מה להנך שכן אין להם היתר בחיי אוסרן תאמר באשת איש שיש לה היתר בחיי אוסרן אלא כו' אמר קרא כל אשר יעשה מתועבות האלה ונכרתו הוקשו כל העריות כולן לאחות אשה מה אחות אשה לא תפסי בה קידושין אף כל העריות כולן לא תפסי בהו קידושין ע"ש, וכיון דא"א גופא לא נפקא לן אלא מהקישא ושם לא נפקא אלא חייבי כריתות דכתיב ונכרתו, וכיון דבשפחה חרופה ליכא לא מיתה ולא כריתות א"כ מנלן דלא תפסי בה קידושין, וא"כ נראה דודאי תפסי בה קידושין דלדין ליכא מידי דלא תפסי בה קידושין אלא חייבי מיתות וכריתות וגמרינן לה מאחות אשה, וכן ביבמה לשוק דמספקא לן אף על גב דהיא חייבי לאוין משום דכתיב לא תהי' אבל בעלמא לא. ובחידושי פני יהושע פ' השולח (דף מ"ג) הקשה דאכתי משכחת אשת שני מתים קודם שחרור וחזרה ונתקדשה לשמעון דקדושי שמעון נמי תפסי בה כיון שאין חייבין על קידושי ראובן רק אשם, לא הוי אפי' כחייבי לאוין דעלמא דקידושין תופסין בה, ומתרץ דהא דק"ל בעלמא קידושין תופסין בחייבי לאוין היינו חייבי לאוין דעלמא אבל ע"י קידושין בלא"ה לא משכחת קידושין אחר קידושין דכיון שתופסין קידושי ראובן הרי היא ברשותו ואין לה יד לקבל קידושין מאחר עכ"ל.

ונעלם ממנו הסוגיא דפ' האומר הנ"ל דשקיל וטרי באשת איש מנלן דלא תפסי קידושין עד דגמר לה מהקישא דאחות אשה ואי נימא דאין קידושין אחר קידושין מאי פריך אשת איש מנלן, אלא ודאי דאפי' בא"א הוי תפסי

קידושין אי לאו דהוא מחייבי מיתות ב"ד ונפקא ליה מהקישא דהוקשו כל העריות, וא"כ שפחה חרופה שהיא אינה אלא באשם ולא הוקשו בכלל עריות קידושין תופסין בה, וזה ברור.
ולפמ"ש דתופסין בה קידושי שני קודם שחרור א"כ אסורה לראשון משום א"א דהרי היא עכשיו אשת איש וכשם שאסורה לעלמא משום א"א כן היא אסורה לראשון.

נדרים סח. "אבעייה להו...איסורא בעלמא הוא".

5. קובץ שיעורים אות נב

ובתוס' כתבו, דלא שייך פשטה, אלא במקדש בלשון הרי את מקודשת, דאסר לה אכר"ע כהקדש, אבל לא באומר הרי את מאורסת או את אשתי, וקשה, דהכא גבי לא פקעה בכדי, מיירי באומר לה היום את אשתי ולא אמר בלשון קדושין ומ"מ דינו כהקדש דלא פקעה בכדי, ועוד קשה, דמאי נ"מ באיזה לשון קידשה, הא מ"מ אסר לה אכר"ע כהקדש, ואטו יש שני מיני איסורי א"א בתורה, וי"ל, דבקדושין יש קנין ואיסור, והא דקדושין דומה להקדש הוא רק האיסור ולא הקנין, אלא שאפשר לומר שהמקדש עושה קנין והאיסור הוא בתולדה מכח הקנין, או להיפוך, שעושה האיסור, והקנין נמשך מהאיסור, ונ"מ לענין פשטה בכולה, דלא שייך רק בהאיסור ולא בהקנין, אלא דממילא כשהאיסור מתפשט נמשך הקנין מהאיסור, וזהו טעם חילוקם, דכשמקדש בלשון קדושין הוא עושה האיסור, ובזה שייך פשטה בכולה, וממילא נעשה הקנין, אבל אם מקדש בלשון את אשתי הוא עושה הקנין, והאיסור הוא מכח הקנין, ובקנין לא שייך פשטה ואינה מקודשת כלל, אבל במקדש לזמן, כיון שעכ"פ נתקדשה באיזה לשון שהוא, הרי כבר יש בה שני הדברים קנין ואיסור הדומה להקדש, וכיון שחל האיסור שעה אחת תו לא פקע.

קידושין מד: "נערה מהו שתעשה... בשאין לה אב"; גיטין כא. "ואי בעית אימא שליחות... בעל כורחה".

6. קובץ שיעורים קידושין אות נב

ובאבני מילואים הקשה, מ"ש דלענין פשטה בכולה דעת אחרת מעכב, ומ"ש גבי לא פקעה בכדי אין דעת אחרת מעכב, והנה, בהא דפריך בגמ' גבי מקדש חצי אשה ליפשטו קידושי בכולה, כמו באומר רגלה של זו עולה, דכולה עולה לחד מ"ד, מקשין, דלא דמי אשה לעולה, דבעולה אפילו לא נימא כולה עולה, אבל הרגל קדוש, ומש"ה, מתפשטת הקדושה, מרגלה לכולה, אבל בקדושין א"א לחצי שתתקדש, וכיון דהחצי לא נתקדשה מהיכן תתפשט לכולה, י"ל, דהא דפשטה בכולה, אין הכוונה שמתפשט מחצית לכולה, אלא ההקדש חל מתחלה על כולה, וגזה"כ דאפילו מקדש מקצתה נתקדשה כולה, דוגמא לזה בקבלת נזירות, דאפילו לא נזר אלא מיין גרידא הוא נזיר בכולו, ואין הכוונה שנעשה נזיר מיין ואח"כ הנזירות מתפשטת בכולו, אלא דמתחלתו נעשה נזיר בכולו, וגזה"כ דסגי בקבלת מקצת נזירות להיות כולו נזיר, ה"נ בהקדש סגי שיקדש מקצת כדי לעשותה כולה הקדש, וההקדש כולו חל מכח המקדש, ומש"ה בבהמה של שני שותפין א"א שתקדש כולה מכח המקדש.

תוספות רי"ד קידושין ז. ד"ה 'הכא דעת אחרת'.

7. תוספות הרא"ש גיטין דף מג עמוד ב

פקעי קידושי ראשון. משום דמעיקרא מ"ט חלו קידושין משום דההיא שעתא לא שייר בקניינו והשתא שנשתחררה וצד חירות ראוי לקידושין ה"ל שייר בקניינו ואין קידושין לחצי אשה הילכך פקעי קידושין לחצי, ומאן דאמר גמרי קסבר דעכשו שנשתחררה פשטו קידושין בכולה כיון שמצאו מקום.

גיטין מא: "גמ'. ת"ר: המשחרר חצי עבדו... אף עבד נמי חציו לא".

קידושין נט: - ס. "אמר אביי ... לחבריה שבק", תד"ה 'אפילו', 'כל גיטא'.

8. רשב"א קידושין דף ס עמוד א

ואף על גב דאמרין בפ"ק אשה ולא חצי אשה הכא לאו חצי אשה הוא דכולה מיקדשא ליה אלא חצי קנין הוא, וכן דעת רבותינו בעלי התוספות ז"ל.

שלוש סברות לשלול קידושין עם חצי אישה:

א. אף שייתכן קניין על חצי אישה מבחינת הבעלות עליה, כיוון שהאיסור אינו שלם, גם אם אינו משייר בפועל כיוון

שהאיסור חל על כולה גם מחמת חצי בעלות, התורה לא אפשרה קידושין כאלו,

ב. אפשר שאכן יש כאן קניין בשויר, ושהאיסור נגרר לחלוטין אחרי הבעלות, ומשייר אפשרות לאחר לקנותה, והתורה לא

הסכימה לקידושי שויר. לפי זה מסתבר בשפחה חרופה כרב חסדא בגיטין, שיש בה קניין, שהרי אין בה שויר.

ג. אפשר שאין כאן אלא קניין איסור, ואין קניין איסור לחצאין כלל.